

Wójcik, Zbigniew

"Russkije geograficzeskije issledowania na Dalniem Wostokie i w Siewiernej Amierikie (XIX - naczało XX w.)", A. I. Aleksiejew, Moskwa 1976 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/2, 526-527

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

(1822—1894), inż. G. Paucker (1822—1869), botanik — R. Trattvetter 1809—1889), entomolog — J. H. K. Kawall (1799—1881), lekarz i historyk medycyny — I. Brennsöhn (1854—1928), pierwszy członek honorowy AN ŁotSRR, astronom i metrolog F. Blūmbahs (1864—1949), członek AN ŁotSRR chemik — prof. G. Vanags (1891—1965), ekonomista i statystyk (1886—1952), fizykochemik uprawiający precyzyjny pomiar stałych sieciowych kryształów — M. Straumanis (1898—1973).

Z innych wybitnych wychowanków gimnazjum mitawskiego wymienieni są w pracy: zbieracz folkloru łotewskiego — K. Baron (1835—1923), poeta — J. Alunāns (1832—1864), aktor i reżyser — A. Alunāns (1848—1912), językoznawcy — G. Bārs (1808—1923) i K. Milēbahs (1853—1916); artysta — G. Eliass (1887—1975); założyciel KP Litwy — W. Kapsukas (1880—1935).

W gimnazjum w latach 1830—1837 nauczał przyszły członek petersburskiej AN, wybitny badacz języków ugrofińskich — P. Wiedemann (1805—1887).

W 1915 roku w czasie ofensywy niemieckiej gimnazjum mitawskie zostało ewakuowane w głąb Rosji do Taganrogu. Po Rewolucji Październikowej w 1919 roku zostało przekształcone na jednolitą szkołę ogólnokształcącą, kończąc na tym swą działalność.

Obchodząc uroczystości 200-lecie Akademii Piotrowej odsłonięto na fasadzie jej budynku tablice pamiątkowe (po łotewsku i po rosyjsku). Z okazji tej uroczystości odbyło się w Jelgavie² plenum X nadbałtyckiej konferencji historii nauki (23 IV 1975).

Recenzowana książka — której treść obszerniej przedstawiłem, z uwagi na trudności językowe w korzystaniu z oryginału — jest dobrze opracowana również pod względem edytorskim. Starannie podana została bibliografia, a skorowidz nazwisk obejmuje 492 nazwiska w kilku pisowniach. Dostrzegłem np. zaledwie cztery błędy literowe w pisowni polskiej (Hodźko, Hometowski, Poniatowski, Woiciechowski).

Antoni Łaszkiwicz
(Warszawa)

A. I. Aleksiejew: *Russkije geograficzeskije issledowania na Dalniem Wostokie i w Siewiernoj Amierikie (XIX — naczato XX w.)*. Moskwa 1976 Izdatielstwo „Nauka” 92 s. ilustr. bibliogr. w notkach.

Jednym z powodów, dla których zwróciłem uwagę na książkę Aleksandra Aleksiejewa, jest zamieszczona na s. 74 nieznaną zupełnie fotografia Karola Bohdanowicza, wykonana na przełomie XIX i XX w. Jest to — oczywiście — sprawa podrzędna. Ten szczegół zwraca jednak uwagę — może bardziej niż inne materiały — na warsztat badawczy autora.

Aleksiejew jest radzieckim historykiem geografii, który ma bardzo poważne osiągnięcia także w polskiej historiografii z zakresu nauki i techniki. W 1963 r. opublikował on w „Czasopiśmie Geograficznym” artykuł pt. *August Cywolka badacz Nowej Ziemi*. W 1976 r. ukazał się w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” jego szkic pt. *Prace Karola Bohdanowicza na Dalekim Wschodzie*. Tym problemom poświęcił również Aleksiejew dwa referaty, które zostały zakwalifikowane na III Polsko-Radzieckie Sympozjum z zakresu historii geologii i geografii — planowane na rok 1978.

Wartość wspomnianego powyżej opracowania o Bohdanowiczu — opublikowanego w 1976 r. — polegała m.in. i na tym, że Aleksiejew odnalazł w Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Moskwie nieznaną memoriał K. Bohdanowicza, rzucający wiele światła na badania tego geologa nad złożami złota na Dalekim Wschodzie. Wzmiankowane archiwalia nie były — rzecz zrozumiała — wyzyskane

² Obecna nazwa Mitawy.

dotychczas przez historyków nauki. Recenzowana książka nawiązuje także do tych problemów. Jej rozdział pt. „Podróże K. I. Bohdanowicza i I. W. Słjunina na wybrzeżach ochocko-kamczackich (1896—1897)” nie jest jednak oparty na materiałach archiwalnych. W rozdziałach poświęconych rosyjskiej eksploracji Dalekiego Wschodu i Północnej Ameryki — zwłaszcza w XIX w. autor wykorzystał stosunkowo w dużym stopniu zasoby materiałowe bogatych archiwów radzieckich. Nie zdołał jednak wyzyskać archiwów i literatury amerykańskiej.

Książka Aleksiejewa składa się z dwóch części: w pierwszej omówiono badania, dotyczące omawianego obszaru, od początku lat sześćdziesiąt XIX w.; w drugiej — aż do pierwszej wojny światowej. W zakończeniu pierwszej części podano sporo informacji o badaniach — związanych licznymi więzami z nauką polską — Niemca z Dorpatu, Fryderyka Schmidta. W drugiej części scharakteryzowano działalność m.in. M. Przewalskiego, K. Bohdanowicza. Właśnie w tym rozdziale odczuwa się najbardziej zbyt słabo uwzględniony dorobek polskich przyrodników, pracujących w Rosji w XIX i XX w. Nie znalazłem np. informacji o badaniach na Kamczatce i Wyspach Komandorskich — prowadzonych przez Benedykta Dybowskiego. Prawdą jest, że badania te nie były finansowane przez czynniki oficjalne, ale np. Dybowski przedstawiał wyniki obserwacji przyrodniczych na posiedzeniach Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego w Petersburgu. Były one drukowane zarówno w Rosji, jak i kilkakrotnie w Polsce (m.in. w „Kosmosie” — we Lwowie oraz w wspomnieniach B. Dybowskiego).

Nie znalazłem także informacji o badaniach Wysp Komandorskich — prowadzonych w 1903 r. przez Józefa Morozewicza na zlecenie władz rosyjskich. Faktem jest, że wydrukowana w Polsce w 1925 r. monografia tych wysp jest prawie nieznaną w Związku Radzieckim, ale zapewne zachowały się w archiwach Leningradu sprawozdania polskiego geologa. To samo dotyczy badań polskich przyrodników ze Lwowa, którzy w 1909 r. prowadzili eksplorację m.in. w górach Sichota-Alin. Byli to: E. Dunikowski, J. Nowak, E. Romer i J. Tokarski. Wyniki ich badań zostały opublikowane w Polsce, ale rękopiśmienne materiały znajdują się zapewne w ZSRR. Są one natomiast o tyle ważne, że nasi przyrodnicy kontaktowali się podczas tych badań m.in. z W. K. Arsieniewem, któremu Aleksiejew poświęca sporo uwagi.

To — co przedstawiłem powyżej — zdaje się wskazywać, że autor omawianej książki opublikował zaledwie szkic wstępny poświęcony eksploracji naukowej Dalekiego Wschodu i Północnej Ameryki przed pierwszą wojną światową. Treść jego artykułów, które wydał wcześniej (m.in. w Polsce) wskazuje, że możemy spodziewać się spod jego pióra wielkiej monografii na ten temat.

Zbigniew Wójcik
(Warszawa)

NOWA BIOGRAFIA KAROLA BOHDANOWICZA

I. A. Riezanow: *Po goram i pustyniam Azji. Putieszestwia K. I. Bogdanowicza*. Moskwa 1976. Izd. „Mysl” 80 s. ilustr. Posłowie D. W. Naliwkina.

W 1972 r. — podczas II Radziecko-Polskiego Sympozjum z zakresu historii geologii i geografii — Igor Aleksandrowicz Riezanow wspólnie z W. I. Szewczenko przedstawili referat pt. *Wkład Karola Bohdanowicza do poznania budowy geologicznej alpejskiej strefy fałdowej ZSRR (Góry Turkmieńsko-Chorasańskie i Wielki Kaukaz)*. Z referatu tego, a także z późniejszej dyskusji można było wnosić, że Riezanow zamierza w niedalekiej przyszłości opublikować książkę o wkładzie Bohdanowicza do poznania geologicznego obszarów górskich Związku Radzieckiego. Zamierzenia auto-